

hemel noemen, straf hebbe moeten lijden (poena luere) om de zonde der menschen wil. Op zichzelf althans zou het zich veel beter verstaan laten, dat de val van de Engelenwereld, die in betrekking staat met alle creatuur, en bij alle creatuur Gods wil volbrengen moet, zulk een algemeene ontreding had teweeggebracht, en dat de eerste mens, door zich in dien satanischen afval te laten meesleeken, juist daarom te zwaarder gezondigd had, omdat hij op die wijs zich mede aansprakelijk stelde voor al wat reeds geschied was en de majestest des Heeren HIEREN schand.

Natuurlijk kan men tegen deze voorstelling ernstig bezwaar omtrent de volgorde der dagen, die in het Scheppingsverhaal den gang beheerscht. Wie hieronder dagen van 24 uur verstaat, en acht dat aan het zestiende Scheppingsdagen noch iets voorafging, noch ook iets tusschen die dagen valt in te schuiven, die moet wel aannemen, dat geheel het organische leven op deze aarde nog ongerept en ongeschonden was, toen de mens in het Paradijs verscheen. Intusschen eischt het verhaal zelf deze opvatting niet. Het etmaal gelijk wij hier mede rekenen, vormt zich door de wenteling van onze aarde in verband met haar verhouding tot de zon. Volgens het Scheppingsverhaal nu is die belichting er pas op den derde dag gekomen, om eerst van dat oogenblik af te heerschen in den dag en in den nacht.

Wat in Gen. 1:5 vermeld staat, kan hieraan dus niet aansluiten. En hierbij komt dan, dat het onderzoek dat in de aardkorst is ingesteld, en hetgeen we uit de fossielen en andere overblijfselen omtrent de herkomst van het plantenrijk en van het dierenrijk, ook in verband niet met het verschijnen van den mens op aarde weten, op geweldige gebeurtenissen wijst, die aan den mens moeten zijn voorafgegaan. De overblijfselen van bijna geheel uitgestorven geslachten van reusachtige dieren, waarvan wij nog alleen het rijpaard, dan den olifant, en misschien ook den walvisch kennen, toonen duidlijk, dat er reeds eer de mens verscheen en viel, bang lijdende in de dierenwereld moet geleiden zijn. Vandaar de vraag, of het zeggen van Paulus, dat planten en dieren, en wat we verder onder de natuur verstaan, niet gewillig aan de ijdelheid onderworpen is, maar om diens wil, die het der ijdelheid onderworpen heeft, wel doet op wat de meesten er onder verstaan, d.i. op een beschikking van onze God. Bedoelde Paulus werkelijk hiermede te zeggen, dat het God is, die deze geheele zienlijke Schepping aan dezen jammer en aan deze ellende onderworpen heeft? Het kan, maar de natuurlijke en van zelf zich aanbevelende uitlegging is dit stellig niet. Geheel het verband strekt toeveeler om er op te wijzen, hoe de Schepping op noodlottige wijze onder deze bangheid gekomen is, en hoe 't God veel eer is, die, desalniettemin, er hulpe in aanbrengt en de toekomst van heel de Schepping blijft ophouden. Bij ongedwongen opvatting zou men zoo zeggen: Zoo bedoelt was, dat God de Schepping tot deze ellende doemde, zou er Gods naam bij hebben gestaan. Vandaar de opvatting, of geheel het bevel van Paulus' woord niet zoo kan en mag verstaan worden, dat het satan is, die de Schepping Gods tot deren jammerstaat nederdrukt. Eerst door zijn eigen opstand en door de gevolgen, die deze ook in het leven der natuur deed intreden, en ten tweede male door den mens te doen vallen, en door den vloek, die hierop volgde, op de scheppingen van deze aarde te doen rusten.

Dn. A. K.

„Nu heeft God de leden gezet“

Maar nu heeft God de leden gezet, een legelijk van deze in het lichaam, gelijk Hij gewild heeft. 1 Cor. 12:18.

De ouderlinge op elkaar inwerking van de leden in het mystieke Lichaam van Christus wordt beheerscht door drieërlei verschil onder die leden. Er is ten eerste zeker *voortverschil*, dat b. v. uitkomt als een Javanees Christen met een Christen uit Europa vergelekt. Dan in de tweede plaats is er een *persoonlijk* verschil, dat er van afhangt of het geestesleven, de leerstelling, de gedachte, dan wel het praktisch handelen bij ons in den voorgrond staat. En in de derde plaats is er het *persoonlijk* verschil, doordat elk ontwikkeld Christen iets eigenaardigs heeft, waarvan ge hem alleen herkent. Die drieërlei variatie nu moet daarom geëerbiedigd, zegt de apostel, omdat „God alsoo de leden gezet heeft“.

Op zichzelf ware het alleszins denkbaar geweest, dat onze God geen verschil in het Lichaam gezet, maar ons allen *ender* geschapen had, zoals de korrels van het zand dat aan den oever der zee is. Toch deed God 't zoo niet. Wat eerder zich vertoonde, maakte een indruk van armoede; hoe veelvuldiger daarentegen het verschil is, des te rijker doet 't geheel zich voor. En zoo schittert dan de rijkdom van Gods scheppende almacht in het eindeloos verschillende stargewemel aan het firmament; in het wlegelen en telkens zijn vormen wisselend volkomen; in de nooit eindigende verscheidenheid waarmee het planten- en dierenrijk pronkt; en zoo ook tenslotte in de drieërlei variatie onder de kinderen der menschen.

Ook van de engelen getuigt de Schrift, dat er onderscheidingen in het geestesheir zijn, doch dit is ons slechts vaag betuigd.

De variatie onder menschen daarentegen staat als Goddelijk kenmerk van de Schepping der menschenwereld aldoor in de Schrift op den voorgrond. Variatie met harmonie, maar zóó sterke variatie dan toch, dat in het Lichaam van Christus het ééne kind van God bij het oog, het andere bij het oor, en weer een ander bij den voet of de hand wordt vergeleken. Echter altoos zoo, dat dit onderscheid niet van ons afhangt, maar van onzen God, want, zoo betuigt het de apostel ons: „het is God die de leden gezet heeft“; of zoals er in vs. 24 staat: „het is God die het lichaam alsoo samengesteld heeft“. Julit nu daardoor, dat de geloovigen naam een Lichaam worden genoemd, blijkt het heere God de Heere de variatie onder ons gesteld heeft. Reeds in de

natuur zelve toont God ons dit. In de natuur toch zijn er lagere en hogere creaturen. Ontleedt ge nu een plant of dier van de laagste soort, dan is er nog bijna van geen samenstelling sprake. De microben, die als diertjes vooral bij ziekte zoo groote rol in de wereld der menschen kunnen spelen, toonen nog bijna geheel geen samenstelling, maar zijn in hun eenvoud meest enkelvoudig. Reeds bij het insect echter is de samenstelling o, zooveel rijker. En zoo klimt 't al door. Het ééne organisme is al rijker dan het andere samengesteld. En komt ge in die lange reeks nu tenslotte tot den mens, dan vertoont het menselijk lichaam u een zoo wonder, zoo overrijke, zoo bijna weerderige samenstelling, dat alles wat we aan ons hebben een eigen vorm vertoont, en dat toch het ééne lid in ons lichaam het andere steunt en verrijkt. Vergelijk het maar met een haarijn in elkander gezet ankerhorloge. Geen twee stukken of deelen van zulk een radierwerk zijn geheel gelijk. Het is alles verschillend en uiteenlopend. En toch kan er niet één gemist worden. Als er ook maar één deeltje weigert, staat heel het uurwerk stil. Het hoog en zeldzaam kunstige bestaat dan ook juist in de volmaakte wijze waarop de vaardige werker die deelen in elkaar gezet heeft. En in gelijken zin nu heet 't ook van 't Lichaam van Christus, dat God ook in dat Lichaam de leden gezet heeft.

Wat inzetten van onsen *persoon* in het Lichaam van Christus hangt dus met den aard van onsen persoon en met onse *roeping* in dat Lichaam samen. Wat oor zal zijn, ontvangt een geheel andere formatie dan wat oog moet worden, en al lijken hand en voet meer op elkander dan oog en oor, toch ligt de hoogte van den menschen boven het dier niet het minst ook daarin, dat we recht op gaan, en niet als de dieren kruipen, en dat in verband hiermee hand en voet bij den mens zoo geheel iets anders zijn geworden dan de vier gelijke pooten b. v. bij een hond.

Tweeterlei heeft God de Heere derhalve gedaan. Hij heeft ons niet alleen een legelijk zijn eigen oor en oog gegeven, maar ook heeft Hij ons oor en oog op die plaats in ons lichaam ingezet waar ze als organen in dat lichaam hooren. Niet het oog op zij en 't oor in het front van het hoofd, maar omgekeerd. Wat in vs. 18 en vs. 24 van 1 Corinthe XII staat, geeft juist dat verschil aan. Vs. 24 zegt dat God elk lid *gemaakt*, en vs. 18 dat God elk lid *gezet* heeft. Niet alleen *wat* we zijn, maar ook *waar* we in het Lichaam zijn, en welke *roeping* hieruit voor een legelijk van ons in het Lichaam van Christus voortvloeit, wordt niet door onself bepaald, maar is voor ons bepaald door onsen God, en wel zoo dat deze setting voor alle leden van het Lichaam doorgaat.

Ge zoudt u toch vergissen door enkel aan oor en oog, aan hand en voet te denken. Verre daar van daan, past de apostel wat hij vaststelt op elk lid van het Lichaam toe. Geheel in het algemeen toch zegt hij: „Nu heeft God de leden gezet, een legelijk van hen in het lichaam, gelijk Hij gewild heeft“; en wel verre van zich tot de vier genoemde leden (oor en oog, hand en voet) te beperken, zegt hij in vs. 22, geheel in het algemeen: „de leden die ons denken de zwakste des lichaams te zijn, die zijn noodig, en aan die ons denken de minst geëerde des lichaams te zijn, doen wij de meeste eere aan, en onze onsterfelijke leden hebben overvloediger versiering“. Nee, niet een ontleendkundig handboek voor u, en doorloet ge de lange lijst van al de deelen en deelen, die schier zonder eind in ons menselijk lichaam te onderscheiden zijn, dan moet ge u het mystieke Lichaam van Christus minstens even rijkelijk samengesteld denken, en steeds daarbij in het oog houden, dat het God is Die alle deze leden altoos in de Schepping *gemaakt* en naar zijn bestel in het Lichaam *gezet* heeft.

Doch dan gevoelt ge ook, hoe hier alles aan het doel hangt, dat God hierbij, wat u angast, op het oog had, en waardoor vanzelf uw roeping wordt bepaald.

Vergis u hier dus in dit opzicht niet.

Het oog bestaat niet om de wille van het oog, en het oor bestaat niet om de wille van het oor, maar beide bestaan voor elkander en voor het geheele lichaam. En toch juist hierin feilen we zoo telkens. Zoo gedurig beelden we ons in, dat we in het Lichaam zijn om er een veilige plaats voor onself in te bezitten, en als lid van 't Lichaam de warmte en de tinstelling van het Lichaam met te genieten. Maar al ligt hierin een deel waarheid, toch verstaat, wie 't zoo vat, zijn *roeping* niet. Het oog is er niet voor het oog zelf, maar om het Lichaam te beveligen. Dat het oog ook aan de eigen ziel weelde schenkt, wordt hiermede niet ontkend, maar houdt u nu dinnal bij wat 't Lichaam aangast. Zoo toch wil de apostel het, en is 't dan dat hij tot het oog van het Lichaam behoort, versta het dan toch, dat die roeping met de gave ervoor u van God gegeven is, opdat hij als deel van het oog voor heel het Lichaam waken zoude, en het Lichaam zoudt helpen sturen.

De beidspraak van het Lichaam heeft iets dat heel uw geloofsexistentie onder Gods kinderen moet beheerschen, en de beidspraak is zoo onuitputtelijk rijk. Hier echter, bij 't spreken van oog en oor, staat vanzelf op den voorgrond dat al wat oor en oog in het Lichaam is, de roeping heeft, om voor heel het Lichaam te waken; heel het Lichaam door 't genot van vormen- en tonenwereld te verrijken; een rijkelijk medeleven met al wat ons omringt mogelijk te maken; om het Lichaam uit de duisternis te trekken in het licht; uit de doofheid der grafstille in het geklank van het leven; en heel het Lichaam ook wat reinheid en sierraad betreft op het hoogste tempo te houden.

En hieruit nu volgt, dat al naar gelang een orgaan in het Lichaam van Christus zijt, ook zij als zulk een orgaan den vollen dienst van al uw krachten aan dat Lichaam van Christus te wijden hebt. En dus ook, dat ge als verlorde de zielgemeenschap met Jezus als uw Hoofd voor u zelf te niet doet, zoo ge faalt in uw roeping om voor het mystieke Lichaam van Christus datgene te presteren waartoe God u in het Lichaam *gezet* heeft.

Dr. A. K.

Amsterdam, 1 November 1913.

Nu ook Dr. Tjeerd Hoekstra de benoeming tot hoogleraar aan de Theologische School heeft aangenomen, is daarmee aan den arbeid der Haagsche Synode een einde gekomen en kan ze haar zittingen sluiten. In de eerste plaats acht Prof. Bouwman, dat Dr. Aalders ten onrechte van een „conscientiebezwaar“ sprak. „Voor de be-

aan zoo scherpe kritiek in de pers blootgestaan als de jongste Synode. Kerkrechtelijk zou ze zwaar hebben gezondigd door hare zittingen te verdragen. De door haar uitgebrachte benoemingen zouden blijf hebben gegeven van ergerlijke partijdijheid. Dat ze bij de bespreking der kandidaten in geheime zitting vergaderde, werd afgekeurd als een Roomsche conclave. Zoo 'deugde zoo goed als niets van wat deze Synode heeft gedaan.

Op al deze aanklachten nog eens terug te komen, zou mosterd na den maaltijd wezen. Trouwens, de Synode zelve heeft aan deze kritiek zich niet veel gestoord en is rustig haar gang gegaan. Naar onze overtuiging kon de Synode ook niet anders doen dan ze gedaan heeft, en ze heeft haar waarlijk niet gemakkelijke taak met ernst volbracht. Geroepen om een tweetal hoogleraren te benoemen, heeft ze niet naar partijstandpunt, maar naar de wetenschappelijke kwaliteit gevraagd. En al werd ze meermalen in hare benoemingen teleurgesteld, het is haar ten slotte gelukt aan de Theologische School een tweetal mannen te verbinden, wier wetenschappelijke aanleg door ieder erkend wordt en van wie verwacht mag worden, dat ze de opleiding onzer a. a. predikanten op hoog peil zullen houden. Aan beide nieuwbepaalde hoogleraren roepen we daarom een hartelijk welkom toe, en we hopen, dat ze nog lange jaren met zegen aan de School onzer Kerken mogen arbeiden. Al betreuren we, dat door deze benoemingen de oplossing van het opleidingsvraagstuk weer verder verschoven is, toch zal het „getrennt marschieren“ in de praktijk niet al te veel kwaad doen, wanneer het „verlent schlagen“ daarbij maar niet uit het oog verloren wordt.

Stappen we hiermede van dit minder verkwikkelijke onderwerp af, vooraf zij echter eerst een verklaring afgelegd, waarmede we met opzet hebben gewacht tot dat de zaak der benoemingen haar beslag had gekregen. Het geldt n. l. het verwijt, alsof de Vrije Universiteit bij deze benoemingen een n. l. nobele rol zou hebben gespeeld. Nu heeft de Vrije Universiteit als zodanig met deze benoemingen aan de Theologische School niets te maken, en ze heeft daarmede zich noch rechtstreeks noch zijdelings ingelaten, zoodat dit verwijt zonder enig grond is. Wat een enkel hoogleraar publiek over deze zaak geschreven heeft, kan natuurlijk niet op rekening der Vrije Universiteit gesteld worden, aangezien dat schrijven geheel buiten voorkennis der Vrije Universiteit omging. Elk hoogleraar heeft als lid der Gereformeerde Kerk het volste recht, aan de Kerken advies te geven, hoe ze z. i. handelen moeten, maar voor dat advies draagt hij zelf dan ook de verantwoordelijkheid. Alleen in zoverre is de Vrije Universiteit in deze kwestie gemengd geweest, als de hoogleraren van haar Theologische faculteit officieel door de Synode zijn uitgenodigd als adviseerende leden, en gemeend hebben aan die uitnodiging geen gevolg te moeten geven. Het zal echter voor ieder wel duidelijk zijn, dat deze omhouding niet voortkwam uit gebrek aan belangstelling, maar uit overwegingen van kiesheid, die hier niet nader behoeven te worden aangeduid. En wat het feit betreft, dat een drietal der benoemden ten slotte bedankt hebben, zoo kon hiervan zeker niet de schuld aan de Vrije Universiteit gegeven worden. Want thans mag wel openlijk worden medegedeeld, dat toen de hoogleraren der Theologische faculteit door de bedoelde personen om advies werden gevraagd, door hen eenparig de raad is gegeven, om de benoeming niet af te wijzen, maar aan te nemen. Naar het ons voorkomt, is de houding der Theologische faculteit in deze zaak geheel correct geweest.

Prof. Bouwman verklaart in *De Basuin* het niet met ons eens te zijn, dat de hoogleraren, die bedankt hebben voor de benoeming, wel hadden gedaan met aan de Synode de motieven voor hun bedanken te doen weten. Hij acht het „een zaak van voorzichtige beleid om in een tijt, waarin velen zich wat geprikkeld gevoelen, zoo weinlijk mogelijk te zeggen“. Nu spreekt het wel vanzelf, dat in deze zaak pro en contra valt te pletten, en al handhaven we ons eigen standpunt, we laten de broeders, die hierin met ons verschillen van meening, in hun volle recht. Alleen vergunne hij ons de opmerking, dat voorzichtigheid een kostelijk iets is, maar dat ons kerkelijk leven toch niet een porcelainkast is, die bij den minsten stoof gevaar loopt. Een oprecht en broederlijk uitspreken van gevoelens kan heusch geen kwaad. Bovendien kon voor de Synode het kennismaken van de bezwaren der benoemden een oorzaak wezen, om te trachten die bezwaren uit den weg te ruimen. Gesteld bijv., dat het bezwaar daarin gelegen was, dat de benoemden de plaats, waar de Theologische School gevestigd was, minder geschikt achtten voor hun wetenschappelijk arbeid en invloed, zoo het voor de Synode dan niet van belang zijn geweest, te weten, op welke bezwaren haar benoemingen afstulten?

Prof. Bouwman heeft echter niet alleen bezwaar tegen *De Hervormer*, maar evenzeer tegen de verklaring, door Dr. Aalders gegeven. Indien dit bezwaar nu alleen hierin bestond, dat hij het door Dr. Aalders ingenomen standpunt minder juist oordeelde, dan zouden we in deze kwestie ons niet mengen. Dr. Aalders zelf kan, indien hij dit noodig oordeelt, zich tegen deze kritiek wel verdedigen. Alleen op twee punten, waarop Dr. Aalders dit moeilijk kan doen, wenschen we het voor hem op te nemen. In de eerste plaats acht Prof. Bouwman, dat Dr. Aalders ten onrechte van een „conscientiebezwaar“ sprak. „Voor de be-

wustheid der gereformeerden mag dit niet als een conscientiezaak gelden“, schrijft hij, „omdat wanneer iemand een gewetensbezwaar heeft om iets te doen, hij overtuigd moet zijn, dat God in zijn Woord hem dat voorschrijft“ (bedoeld zal wel wezen: verbiedt). Prof. Bouwman heeft hier, evenals Dr. Scheps op de Synode, zich aan een quid pro quid schuldig gemaakt. Natuurlijk verbiedt Gods Woord nergens, dat men de benoeming aan een Theologische School zal aannemen. Maar wel eischt Gods Woord, dat we waar en eerlijk zullen zijn, en iemand kan op dien grond (te recht of ten onrechte, laten we in het midden) meenen, dat zijn conscientie hem verbiedt een positie in te nemen, waarin hij naar zijn overtuiging niet eerlijk en oprecht zou kunnen optreden. Hierin nu staat of valt ieder zijn eigen Heer, en de Apostel Paulus waarschuwt ons in Rom. 8 om in zulke zaken niet over de conscientie van anderen te oordeelen. Wat in ons oog geen conscientiebezwaar is, kan dit voor een ander wel zijn, en we hebben voor zulke conscientiebezwaren daarom altoos eerbied te hebben.

Prof. Bouwman gaat echter nog verder en verklaart niet alleen, dat dit conscientiebezwaar geen conscientiebezwaar is, maar geeft niet onduidelijk te kennen, dat er, naar men rustert, nog geheel andere invloeden in het spel zouden zijn. Hij schrijft letterlijk:

Wij zullen hiervan niets meer zeggen. Alleen moeten wij nogmaals opmerken, dat het ons leed doet dat Dr. Aalders deze verklaring gegeven heeft. Allereerst voor hem zelf. Want al mag menigen achten dat Dr. Aalders door deze daad blijf gegeven heeft een man van karakter te zijn, bij anderen wekt het een geheel verkeerde gedachte. Bovendien zijn de nevelen volstrekt niet opgeklard. Gefluisterd wordt toch dat er bepaalde invloeden gewerkt hebben. Wij laten gaarne de aliers hierover hebben, maar voor de wetenschap welke krachten soms werken, zou het niet zonder betekenis zijn.

Mogen we, in hoe zachten vorm ook, tegen deze uitlating protest aantekenen? Al gelooven we gaarne, dat Prof. Bouwman het niet zoo bedoelt, het verband, waarin deze woorden voorkomen, moet op ieder den indruk maken, alsof de Schrijver twijfelt aan de oprechtheid en eerlijkheid van Dr. Aalders' verklaring. En zelfs al zag deze uitlating niet rechtstreeks op Dr. Aalders, maar op anderen, dan blijft ze toch voor deze broeders krenkend. Laat Prof. Bouwman ronduit zeggen, wat hij bedoelt, dan is publieke tegenspraak mogelijk. Nu geeft zulk een omsluisende aanduiding aanleiding tot allerlei vermoedens, waardoor het onderling vertrouwen zeker niet versterkt wordt.

Dat men in moderne kringen met de Leidse Bijbelvertaling dweept en haar liefst zooveel mogelijk verspreiden wil, is te begrijpen en zal niemand hun euvel duiden. Indien de modernen een goedkoopere uitgave van deze vertaling willen laten drukken en haar overal te koop aanbieden, is dat hun volle recht. Ieder, die deze vertaling koopt, weet dan, dat hij te doen heeft met den arbeid van enkele moderne theologen en dat dit de *moderne* Bijbel is. Maar hiermede zijn de modernen niet tevreden. Hun vertaling, die geheel van modern standpunt uit gemaakt is, moet de volksbijbel worden. En waar ze nu uitzonderend goed weten, dat, zoolang deze vertaling het cachet *modern* op het voorhoofd draagt, ze nooit bij de groote massa van het volk ingang zal vinden, is het plan geopperd, om van het Bijbelgenootschap gedaan te krijgen, dat dit de nieuwe vertaling in zijn Bijbeluitgave opneemt. Zoo zou de eenvoudige man er dan inloopen. Hij zou op den goeden naam van het Bijbelgenootschap afgaande, een „Bijbel“ kopen. Deze „Bijbel“ zou niet worden aangeduid als de „moderne Bijbel“, maar als een uitgave van het Bijbelgenootschap. En zoo kwam de moderne Bijbel dan wel vanzelf in handen van het volk.

Nu betwijfelen we of het Bijbelgenootschap zich hiertoe wel leenen zou, en zelfs indien het hand en spandienst wilde verleen, om dezen modernen Bijbel te populariseren, dan gelooven we nog niet, dat ons volk onnoozel genoeg zou wezen om er in te loopen en deze moderne vertaling voor den echten Bijbel te houden. Maar al vrezen we geen oogenblik, dat deze toelag gelukken zal, toch moge het Bijbelgenootschap gewaarschuwd zijn, dat het niet op deze plannen inga, wil het niet het vertrouwen van ons volk geheel verliezen.

Overigens is het wel opmerkelijk, hoe de moderne richting in haar houding tegenover den Bijbel veranderd is. Eerst werd in allerlei toonaard het volk toegevoerd, dat de Bijbel een verouderd fabelboek was. In menig modern gezin kwam de Bijbel nooit meer op tafel, hield men er zelfs geen Bijbel meer op na. Als moderne predikanten optraden voor den Protestantenvoet, werd zelfs geen tekst meer uit den Bijbel gekozen, maar behandelde men een vrij onderwerp, met een citaat uit een of ander dichter of filosoof tot motto. Thans is dat alles weer omgekeerd. Men preekt weer over Bijbelteksten; men wil den Bijbel weer onder het volk brengen, mits het dan natuurlijk de „moderne Bijbel“ zij. Tot op zekere hoogte zijn we voor deren omkeer dankbaar. Er blijkt uit, hoe machtig toch de invloed van de Schrift nog altoos is. Maar tegelijk noopt het tot dubbele voorzichtigheid. Want deze plotseling opgekomen liefde voor den Bijbel als volksboek geldt natuurlijk niet den Goddelijken Inhoud der Schrift, de moderne niet in de Schrift alleen een stuk interessante wereldliteratuur, waarmede het de moeite waard is kennis te maken. Alleen moet dit dan geschieden in *den vorm*, dien het modernisme goedkeurt, d. w. s. dat tot in

de taal en de keuze der woorden toe het gewijde en heilige karakter aan de Schrift ontnomen wordt.

In Groningen is het gelukt aan het moderamen der laatste Provinciale Synode, om een predikantenconferentie in het leven te roepen. Ds. Miedema, de voorzitter der eerste conferentie, hield een toespraak bij de opening, die het doel der conferentie op uitnemende wijze uiteenzette. Aan het persverslag ontleenen we de volgende resumée dezer rede:

Hij zeide o. a.: dat verouderde omgang onder de predikanten veel goeds kan teweeg brengen. Er komt of blijft zoo licht allerlei verschil van meening onder elkaar. Partijformatie, die kanker van ons kerkelijk leven, dreigt ook onder ons verwijdering te brengen, zegt spreker. De oude generatie staat vaak vreemd tegenover de jongere. De tegenstelling van A. en B. schijnt velen vaak groot. Totdat men elkaar ontmoet en ontdekt, dat 't vermeende verschil gering is.

Wij wenschen — zegt spr. verder — met deze conferentie geen salarisactie of iets dergelijks te voeren. Nog altijd staan wij hier in Groningen op het standpunt, dat 't beter is, dat de predikanten sociaal lijden, dan dat ze in den salaris-verhoogsbedwelling mee om den prijs strijden. Het middelpunt waaromheen zich al onze arbeid groepeer, is het heilig dienstwerk in dienst van onzen Heere z. Z. Mogen we in de ogen van Ds. — 't tantum-terribile van ons Lagerhuis — en tutti quanti, niet voor vertrouwdbaar zelfs meer gelden, dan aanvaardt men dit desnoods als een compliment. Mits we maar steeds meer voor eigen conscientie en voor 't aangezicht Gods in trouwen oprechtheid en overgavevrijheid des harten en ijver voor den dienst des Heeren ons mogen geven.

Nu de Wet op het Hooger Onderwijs de gelegenheid heeft geopend om aan de openbare Universiteiten bijzondere leerstoelen op te richten — een bepaling, die wel in hoofzaak gemaakt werd ter wille van de Christelijke-Historische richting — doet zich het eigenaardige verschijnsel voor, dat de Roomsche Kerk voorsloeg van deze bepaling het meeste profijt trekt. Niet alleen dat te Amsterdam aan de Stedelijke Universiteit reeds jaren geleden Prof. de Groot tot bijzonder hoogleraar werd benoemd, maar thans treedt binnen een betrekkelijk kort tijdsverloop aan de Rijksuniversiteit te Utrecht reeds de tweede bijzondere hoogleraar van Roomsche zijde op. Of het nu metterdaad de bedoeling der Roomsche Kerk is, aldus aan onze Rijksuniversiteiten een corps kundige en wetenschappelijk wel onderlegde mannen van Roomsche herkomst te verbinden, die daar een blijvend tegenwicht moeten bieden tegen den invloed van het liberale hooger onderwijs, dan wel of deze Roomsche professoren bestemd zijn om straks aan een Vrije Roomsche Universiteit verbonden te worden, en slechts voorloopig als een soort oefenschool het bijzonder hoogleraar aan onze Rijksuniversiteiten waarnemen, kan hier in het midden worden gelaten. Van betekenis is voor ons alleen het feit, dat ook van Roomsche zijde steeds meer wordt ingezien, dat men verkeerd doet met het Hooger Onderwijs geheel in handen van het liberalisme te laten, en er op uit is ook dit terrein te herwinnen. Natuurlijk blijft de Theologische faculteit hier buitengesloten, want de Roomsche Kerk denkt er niet aan, van deze Faculteit voor de opleiding harer geestelijken gebruik te maken. Niet alleen dat ze in haar Seminarie voortreffelijke opleidingscholen voor haar geestelijkheid bezit, maar sinds het Concilie van Trente staat ze ook principieel op het standpunt, dat de opleiding der geestelijkheid alleen van de Kerk mag uitgaan en door de Kerk moet worden beheerscht. Aanvulling van het Theologisch onderwijs aan de Staatsuniversiteit zou derhalve niet alleen geheel overbodig wezen, maar ook tegen haar beginsel ingaan. Maar wel richt de Roomsche Kerk het oog op de niet-Theologische faculteiten en inzonderheid op de literair-filosofische faculteit. Te Amsterdam en te Utrecht werden daarom bijzondere hoogleraren voor de filosofie benoemd, waarbij de Roomsche Kerk van de volkomen juiste gedachte uitging, dat vooral op filosofisch gebied de hoofdslag tegenover de moderne wetenschap moest geleverd worden. Toch bepaalde de Roomsche Kerk zich niet alleen tot de filosofie, maar ze wil haar wiken breeder uitslaan, waar ze te Utrecht thans een tweeden bijzonder hoogleraar aanstelde voor de vergelijkende klassieke taalstudie. Deze nieuwbepaalde hoogleraar, Dr. Jos Schrijnen, die 14 October j. zijn ambt aanvaardde, deed dit met een zeer belangrijke rede over de *Sociale Klassieke Taalstudie*, die ook ons ter kennisgeving werd toegezonden en waarop we hier gaarne de aandacht vestigen.

Het hoofddoel van deze rede is om de betekenis in het licht te stellen, die de algemeene wetten en verschijnselen van het maatschappelijk leven voor de ontwikkeling der taal hebben. Waar de taal een der machtigste sociale factoren is, spreekt het wel vanzelf, dat de taal telkens den invloed ondergaat van het sociale leven, en Dr. Schrijnen heeft dit in zijn rede met tal van gelukkig gekozen voorbeelden aangevoerd, waardoor tegelijk het belang van dit studievak in het licht werd gesteld. Toch is het niet om dit linguïstisch vraagstuk, hoe belangrijk dit ook op zichzelf moge wezen, dat we op deze oratie wijzen, maar vooral hierom omdat, zelfs bij een zoover afgelegen onderwerp op filosofisch gebied, blijkt, hoe het Christelijk standpunt, dat de hoogleraar inneemt, toch invloed heeft op zijn beschouwing. Het slot van deze rede moge dit aantoonen:

Maar nog ingrijpend in het Romeinse volks- en taalleven, H. T., was de verschijning van het Christend staven de waarheid dienst is *het* social geen afzonderlijke het uitdrukkelijk, en standen der intensieve Romele schapaleven, zij t bruiken en sprake het Christendom w ja het richte zie nationaliteit, het w dienst, het wordt, salistische bescho tendom was meer godadienst, van all niet slechts in g blijkt dat transen onderzoek der mal kan toch besluiten van een transceud zijn op het gebu Aan het Christend een herboorte der ook een wederijdi van seds en recht ting van gesin e en ethische onl geordende stande edeling van kuu louteringsproces, sijn uitdrukking in Niet slechts dat h verbeven tot Ker slechts mogelijk, e een nieuwe levens die taal zich ver nieuwe begrippen, eigen karakter te frische levensap jongere krac Christendom.

Onlangs werd van antipapisme ling verdedigd, i de Roomschen s onjuist zulk eer het best uit e noemde blijken. niet aan, de klot Rome scheldt, trots alle versc eenheid van Cl ons saambinder ongelof; een e den moderns b belijdenis, zool wonden werd ult om vrucht is wikkeling, maar en dat de Chri in graad alleen andere religies tegenover de n absoluut karak loochent en de relatief van de i In deze belijden het modernisme leerde van har dankbaar, dat b lidenis zoo be optreden uit te

Voor Ko

In harteeliken getekende: van dam, Voors. Loc. Urie-collecte f. 5.

Koetwif.

1. Dr. G. SMIT OANDA EN CHRIST Utrecht, G. J. A. Dit werk van MAEKUS, is een vrieden zoo bek SIMON. ISLAM UIM DIE EROBERING WELT, BEOODACHU mission in Niede G. SIMON was SUMATRA en is Theologische Sc thuis in de ged Mohammedanen, het heidensche A hoogte van de b Hij verstaat de heid van den list maar weet ook levenskracht van vjand van het overwinnen.

Het boek is Het is heeft t heiden tot den godadienste to medaan. Het 3 medaan tot t heeft Dr. SMIT drukproeven van UND CHRISTENT opgave door de opgenomen en h Dr. SMIT h sendingsstudie dienst bezuden.

Inzonderheid deze bewerking anbevelen.

2. W. H. GIN Nederlandsche (Kampen, J. H. Iemand heeft Geloofsbelijdenis Waarom dat n vermoed, dat m is zo klaar toelichting 'n ov was het ook v gevaar met sich te kort te doen.

Dan, hoe het heb deze toel GEFEN met t gelezen.

Het is en o Het dateert a Eigenlijk gaa Het waren E mandingen van bij ZALMAN in

toe het Schrift
mode-
even te
ter der
aak bij
entie op
an het
olgende
omgang
twee
allerlei
formatie,
stigt ook
aprekter,
egenover
en B.
elkander
verschil
— met
te dergel-
beter is,
dat se
om den
leest zich
leestwerk
Mogen
t-terre-
niet voor
nvaarden
Mits we
entie en
thheid en
voor den
hs de ge-
openbare
op te
n hoofd-
de Chris-
sich het
dat de
an dese
kt. Niet
e Stede-
den Prof.
aar werd
men een
aan de
eeds de
n Room-
etterdaad
is, aldus
in corps
l onder-
komst te
gewicht
l van het
d of deze
omstraks
ittelt ver-
oorloofp
bijzonder
suniversal-
t midden
la voor
Roosche
dat men
Daderwijs
beralisme
terrein te
ologische
de Room-
van deze
ter geeste-
alleen dat
jke oplei-
dend bezit,
ente staat
nt, dat de
n van de
kerk moet
van het
atsuniver-
veel over-
r bepalen
elche Kerk
faculteten
sch-philos-
m en te
ere hoog-
benoemd,
a de vol-
fat vooral
lag tegen-
geleefd
sche Kerk
e, maar ze
n, waar ze
jzonderen
gelijkende
benoemde
e 14 Octo-
dit met de
de Sociale
ter ken-
waarop we
is om de
n, die de
n van het
wikkeling
l een der
preekt het
en invloed
n, en Dr.
t met tel
n aange-
van dit
id. Doch
vraagstuk,
zelf moge
zen, maar
en zoover
ch gebied,
nt, dat de
l heeft op
dese rede

van het Christendom, als om onwettigbaar te
staven de waarheid der bewering, dat de gods-
dienst is het sociale feit. De Christenen vormden
geen afzonderlijke klasse. TERTULIANUS getuigt
het uitdrukkelijk. Zij behoorden tot alle lagen
en standen der maatschappij; zij deelden het
intensieve Romeinse verkeer- en gemeen-
schapsleven, zij huldigden de Romeinse ge-
bruiken en spraken de Romeinse taal. Want
het Christendom was een godsdienst voor allen,
ja het richtte zich zelfs tot elk volk en elke
nationaliteit, het was een universalistische gods-
dienst, het wordt algemeen als de meest univer-
salistische beschouwd. Maar, H. T., het Chris-
tendom was meer, het was een transcendent
godsdienst, van alle overige religies verschillend
niet slechts in graad, maar in wezen. En al
blijkt dat transcendentie karakter niet uit het
onderzoek der materie die ons bezig houdt, men
kan toch besluiten, hoeveel groter de inwerking
van een transcendent godsdienst moet geweest
zijn op het geheel der sociale verschijnselen.
Aan het Christendom is te danken niet slechts
een herboorte der religieuze volkskultuur, maar
ook een wederzijdse versterking der factoren
van zede en recht; en met deze hoogere opvat-
ting van geselschap en maatschappij ging gepaard
een ethische ontwikkeling der economisch-
gevoelende standen en bedrijven en een ver-
edeling van kunst en wetenschap. Heel dit
louteringsproces, heel dit ethisch reëel vindt
zijn uitdrukking in den socialen faktor der taal.
Niet slechts dat het veredeld Vulgairitalij werd
verheven tot Kerkitalij — deze overgang was
niet mogelijk, doordat ook het profane Italiaan
een nieuwe levensaanpak werd ingestort, doordat
die taal zich vernieuwde tot het opnemen van
nieuwe begrippen, zich verrijkte, zonder haar
eigen karakter te verliezen, zich voedde met de
frische levenszappen en zich staalde met de
verjongende kracht van het steeds jongdijde
Christendom.

Onlangs werd in een blad, dat niet geheel
van antipathie vrij is, de zonderrange stel-
ling verdedigd, dat we evenver afstaan van
de Roomschen als van de Modernen. Hoe
onjuist zulk een beschouwing is, kan wel
het best uit een citaat als het bovenge-
noemde blijken. Want al denken we er
niet aan, de kloude, die ons Protestanten van
Rome scheidt, te verkleinen, toch blijft,
trots alle verschil van inzicht, een diepere
eenheid van Christelijke levensovertuiging
ons saambinden in den strijd tegen het
ongeloof; een eenheid, die tusschen ons en
den modernen ten eenenmale ontbreekt. Een
belijdenis, zoals hier zoo kloek en onom-
wonden werd uitgesproken, dat het Christen-
dom vrucht is niet van menselijke ont-
wikkeling, maar van Goddelijke openbaring,
en dat de Christelijke religie daarom niet
in graad alleen, maar in wezen van alle
andere religies verschilt, staat lijnrecht
tegenover de moderne opvatting, die het
absoluut karakter van het Christendom
loochent en de Christelijke religie alleen
relatief van de andere religies onderscheidt.
In deze belijdenis voelen we ons tegenover
het modernisme met deren Roomschen ge-
leerde van harte eens, en we zijn hem
dankbaar, dat hij niet schroomde deze be-
lijdenis zoo beslist reeds bij zijn eerste
optreden uit te spreken.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwyls Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door onder-
getekende van den heer W. Hovy te Amster-
dam, Voors. Loc. Comité Unie, gevonden in de
Unie-collecte f 5.

Dr. J. H. HOUTZAGERS.
Voorsitter.

Leestafel.

1. Dr. G. SMIT MOHAMMEDAANSCHE PROPAGANDA EN CHRISTELIJKE ZENDING IN ONZE OOST.
Utrecht, G. J. A. Ruys, 1912.

Dit werk van Dr. G. SMIT, predikant te
MARKUM, is een bewijzing van het bij zending-
vrienden zoo bekende en geroemde boek van G.
SIMON, ISLAM EN CHRISTENTUM IN KAMPF
UM DIE ERKLEUNUNG DER ANTIMISCHEN HEIDEN-
WELT, Boeken uitgegeven door de Mohammedaan-
mission in Nederlanden-Indië.

G. SIMON was van 1896—1907 zending op
SUMATRA en is tegenwoordig docent aan de
Theologische School bij Bielefeld. Volkomen
thuis in de gedachtenwereld van heidenen en
Mohammedanen, kent hij, zoals Dr. Smit zegt,
het heidense Animisme, en is in staat om de
hoogte van de Mohammedaanse propaganda.
Hij verstaat de kunst, de kracht en de zwak-
heid van den Islam in onze Oost aan te geven,
maar weet ook duidelijk te maken, hoe de
levenskracht van het Evangelie den geduchsten
vijand van het Christendom, den Islam, kan
overwinnen.

Het boek is verdeeld in drie hoofdstukken.
Het heeft tot titel: De overgang van den heiden
tot den Islam. Het a: De sedelijk-
godsdienstige toestand van den heiden moham-
medaan. Het b: De overgang van den moham-
medaan tot het Christendom. Bij de bewerking
heeft Dr. Smit gebruik kunnen maken van de
drukproeven van den tweeden druk van ISLAM
UND CHRISTENTUM. Ook is SIMON's literatuur-
opgave door den bewerkster achter zijn boek
opgenomen en hier en daar vermeerderd.

Dr. Smit heeft met dezen arbeid aan de
zendingsstudie ten onzent metterdaad een
dienst bewezen.

Izonderheid aan onze zendingkringen zij
deze bewijzing van ISLAM UND CHRISTENTUM
aanbevelen.

2. W. H. GISPEN. DE GELOOFBELIDENIS DER
NEDERLANDSCHE GEREFORMEERDE KERK. Vijfde druk.
Kampen, J. H. Kok.

Iemand heeft mij eens gezegd, dat op onze
Geloofbelijdenis geen toelichting moest gegeven.
Waarom dat niet moest, ben ik vergeten. Ik
vermoed, dat mijn zegeman onze Geloofbelide-
nis zoo klaar en duidelijk vond, dat hij een
toelichting 'n overbodig werk achtte. Misschien
was het ook wel omdat zoo'n toelichting het
gevaar met zich brengt van aan de objectiviteit
te kort te doen.

Dan, hoe het zij, of het nu moet of niet, ik
heb deze toelichting van wijlen Dr. W. H.
GISPEN met bijzonder veel genoegen door-
gelezen.

Het is een oude bekende, dit boek.
Het dateert al van 1868.

Eigenlijk gaat de wording nog verder terug.
Het waren BAZUIN-artikelen, die GISPEN, op
aandrigen van zijn vriend H. DE COCK, in 1876
bij ZALMAN in boekvorm uitgaf.

Sedert werd het driemaal herdrukt onder
toelicht van den schrijver.

Deze vijfde druk, is 'n onveranderde herdruk
van den vorigen.

Bij den tweeden druk gaf GISPEN een Voor-
woord.

Wij schreven toen 1876.

Naar aanleiding van het in die dagen weer op-
leven der Gereformeerde Theologie, heeft GISPEN
het in dit Voorwoord over „een modern huis
met een ouderwetse gevel er voor.”

Wijlen mijn hooggeschatte vriend GISPEN kon
geestig zijn.

Ik heb er vaak van genoten.

Geestigheid is het sijn van analogie.

Van overeenkomst tusschen twee dingen.

Van juiste overeenkomst.

En daar was hij sterk in.

Maar, hier sloeg hij den bal toch mis en
was zijn analogie vals.

Het wil mij dan ook voorkomen, dat de
uitgever beter gedaan had met dat heele Voor-
woord bij den tweeden druk, maar weig te laten.

Met den herdruk van het boek zelf heeft de
heer Kok een nuttig werk gedaan.

Het doel, dat de Schrijver er zich mee had
voorgesteld, de Belijdenis „meer en beter te doen
verstaan door het volk”, kan er zeker nog altijd
door bereikt.

Er zit veel en ernstige studie achter.

En, zoo als GISPEN kon preken en spreken,
— ik herinner mij nog dat laatste gesprek met
„eenige maanden vóór zijn sterven, op zijn
studeerkamer, — zoo schrijft hij ook hier.

Telkens parelt en fonkelt het.

Hij kon zulke rake dingen zeggen en schrijven.
Met dit al komt hier en daar het kerkbegrip,
dat hij nog had in de dagen toen hij BAZUIN
artikelen schreef, nu en dan door de kieren
kijken. Zoo in 'n noot op p. 37, waar hij, naar
het mij voorkomt, niet onderscheidt tusschen de
„plaatselijke kerk” zelf en de Synodale orga-
nisatie die kerken tot Hervormd kerkgenoot-
schap.

Teekend is ook de titel van zijn boek: De
Geloofbelijdenis der Nederlandsche Gerefor-
meerde Kerk, inste van: der Gereformeerde
Kerken in Nederland.

3. ONS TIJDSCRIJFT. Christelijk letterkundig
maandblad onder redactie van L. BUCKMANN,
C. GERNETSON, J. LENS, G. SCHRIJVER, Dr. J.
V. D. VALK. Uitgegeven te 's-Gravenhage door
D. A. Daamen MDCCCXXII.

Van deze periodiek, die thans haar 17en
jaargang loopt, bracht de Octobermaand het
100de Nr.

Dr. J. H. GUNNING geeft er het 11e en
laatste stuk van zijn IN SPANJE, een reisbe-
schrijving waarin hij zijn persoonlijke indruk-
ken teruggeeft.

Een geboren Spanjaard, en niet de eerste de
beste, maar Dr. UNAMANO, de Rector der
Hoogeschool van SALAMANCA, noemt dit land:
„een veld der traden, wier bewoners in droeve
eentonigheid weenen en zoeken” en siet voor
zijn vaderland alleen redding in „ontroost-
sching”, „wij zouden veel liever seggen”, laat
GUNNING daarop volgen, „door het met 'n
Evangelie bekend te maken.” Dr. G. ver-
haalt hier o. m. van de stierengevechten, de
evangelisatie, de Spaansche jongelingsvereeni-
gingen. Jammer, dat hij, ontstend door wat hij
in SPANJE van Rome gezien heeft, in een be-
spiegeling over deze praktische politiek, naar
aanleiding van het „aan Rome de hand der
gemeenschap bieden”, Rome van niets meer
of minder beschuldigt, dan dat het „altijd op den
duur een afkeer wekt van hen, die hun vaderland
werkelijk liefhebben, en een haat kweekt en
afkeer van allen godsdienst.”

Het eerste biedt mij heelmaal geen gedachte
aan en bij het tweede vol ik sterke neiging
speciaal aan GUNNING's adres te schrijven:
„Amice! heiles nog eens INTEMUS van PIENSON,
den voor u en mij zoo onvergetelijke, en dat
vooral die roomsche preek over het Consum-
matum uit.”

Maar, men kan een stemmingsmensch veel
vergeven.

De Redactie van O. T. was echter toch zoo
verstandig, in een noot op p. 794 even te ver-
klaren, „dat zij deze ernstige beschuldiging niet
gemotiveerd acht door hetgeen de schrijver
in Spanje zag.”

M. VAN WIJKE EEN, te HOENDERLOO geeft
een levenswaardig stuk, in christelijken geest,
over *Misdaad en Straf* in verband met kinder-
opvoeding. Een stuk dat als inleiding dienst
heest gedaan op het Congres voor Zedelijke
Opvoeding.

Volgen VERZEN VAN NELLIE (VAN KOL), de
dichteres van: *Mijn Leeraar en Verloster*.

Zij geeft hier drie versen, waarvan *Salle verten*
en om zijn voorafgaande expressie van „het streef-
en de stille verten van het tijdelijk-aardsche”,
da om zijn slot:

„Maar ach, de siel mag, met verlangend beven,
Zoo gaarne in nóg wijder verten schouwen.
Zoo gaarne van die stille verten iets spreken,
die 'n enkel niet door kler van hemeldeuren”,

maar *Rots der eeuwen* alleen om zijn slot:

„Maar in het midden der woedende, der einde-
loos rollende golven
steilde de Heer een rots, een wijkplaats, allen
bevestigbaar.
Al wie zich daaraan vastklemt, is veilig ontukt
aan de golven,
waarin alles vergaat wat in hooploze worsteling
heul zoekt,

mij van de drie de beste lijken.

Toch acht ik, met alle sympathie voor de
dichteres van *Mijn Leeraar en Verloster*, ook
dat slot van *Rots der eeuwen* niet boven be-
denking verheven. Dat *allen bevestigbaar* toch is
eenvoudig onwaar en dat *het geliefde* geen zin.

Over wat hier aan het slot vooraf gaat zal ik
niet veel zeggen.

Alleen dit, dat er wel stemming in zit, maar
de expressie allesbehalve lucide is, en ook, dat ik
die twee regels

„Allen vergaan in de worsteling: deet met
een loof; ween en ander
worstels-moede, willoos berustend, dof als
slachtvee,”

met den besten wil niet in verband kan brengen
met het door mij zoo even geciteerde „slot”.

J. PATRIJ, die deze maand in de STEMMEN
VOOR WAARHEID EN RECHT een zeer waar-
derende beoordeeling gaf van SCHRIJVER's
LICHTEN LAST, bespreekt hier in O. T., onder
den titel KUNST EN SYNTHESIS, H. ROSSER's
DE ROMAN VAN EEN GELIJK EN IN A. BOUTIER-
BAKKER's ARMEODE.

P. STERENGA AEN, oordeelt in EEN BOEK VOOR
ONZEN TIJD OVER DEN HEIDELBERGSCHE CA-
TACHEMUS, over het werk van Dr. J. J. KNAF,
predikant te Groningen, minder gunstig dan ik
het vóór eenige maanden in DE HERAUT heb
gedaan.

Ten slotte mag ik hier nog wijzen op den
TERUOBLIX, waarin meer dan drie van de twaalf

bladzijden gewijd zijn aan: „Dr. Kopper's na-
tionale betekenissen”. Een betekenissen, die, volgens
den Terugblik-schrijver, daarin ligt, „dat hij als
organisator van Groen's werk, ons volkskarakter,
onzen volkswil van den verstoppen invloed,
van den dreigende despotie van een neutraal
staatsgeloof verlost heeft.”

„Hij heeft in de eerste plaats zijn volgelingen,
maar daardoor ook het gehele volk, geleerd
den moed te hebben zichzelf weer te zijn.”

G.

Nut de Berg.

In de *Friesche Kerkode* schrijft Da. de Geus
over „gemeende huwelijken” het volgende:

Onvermoed wenschen wij te blijven getuigen
tegen „gemeende huwelijken”. Jaar in jaar uit
moeten wij het zien, hoe de kinderen der ge-
meente zich verbinden met de kinderen der wereld,
om een geslacht te kweken, dat, op zijn best ge-
noemen, voor den dienst des Heeren geen eerbied
heeft.

„In oude tijden was de sluiting van een huwelijk
de zaak der ouders, van de familie en den stam;
van de ouders ging het aanzoek uit en het richtte
zich tot de ouders. Deze toestand, zoo zegt Prof.
Bavinck in zijn schoone boek *„Het Christelijk
Huweljk”*, deze toestand bracht het gevaar mede,
dat de ouders met de genegeheid-buiter zonen
en dochters hoegenaamd geen rekening hielden,
en reeds in hunne jeugd over hun hart en hunne
hand beschikten. Ware de toestand nog zoo of
tenminste nog 'n dien geest, wij zouden den op-
ders toeroepen: niet toe, dat gij uwe kinderen niet
ongelukkig maakt door ze uit te huwelijken aan
menschen, met wie zij niet kunnen trouwen sin
den Heere. Maar thans, zoo gaat Prof. Bavinck
voort, stans zijn de zonen en dochters menigmaal
zoo zelfstandig en wijs geworden, dat zij om de
wenschen en raadgevingen hunner ouders of vrien-
den zich hoegenaamd niet meer bekommeren en
er niet zelden lijnrecht tegen ingaan. Daarom
roepen wij het onze jeugdigen menschen telkens
toe: Trekt geen lok aan met een ongelovige
„Alleenlijk in den Heere, zoo on-
schrijft de Heilige Apostel de huwelijksconditie,
die geldt in de gemeente des Heeren. Een jonge-
ling of jongedochter, behoorende tot het verbond
der genade, mag zich niet in het huwelijk begeven
met iemand, die, hoe lief en aangenaam ook, toch
niet met den Heere verbonden is door een op-
recht geloof. Als voor een van tweeën de Heere
God en Zijn Geest van geen allesbeheerschende
betekenis is, dan is het huwelijk door de Schrift
als verkeerd getoekend en dreigt een bron van
groot elende te worden.

Onze jonge menschen moeten toezien, en met
zulke „ongelovigen” zelfs geen begin van verkeer-
ing maken.

„Verkeering is nog geen trouwen,” wordt soms
in ijdelheid gezegd. Wat is het dan, zoo willen
wij vragen, als het niet is het maken van toebe-
reidselen voor het huwelijk? Als gij weet, dat
uwe verkeering niet kan gevolgd worden door het
huwelijk, waarvoor houdt gij dan uwe verkeering
aan? Weet gij wel, dat uwe verkeering dan zeer
zondig wordt, en noodlottig kan worden voor u
zelf en voor hem of haar, met wie gij verkeert.

Ja, maar, ik ben zelf ook niet bekeerd, „wordt
ook wel in niet minder groote ijdelheid gezegd.
Maar elieve, wat wilt gij met die uitvlucht
zeggen? Bedoelt gij daarmee, dat een onbekeerde
man of vrouw u dus niet binden zal, omdat gij
dan beiden gelijk zijt?

Maar weet gij wel, wat gij daarmee uitdrukt?
Gij zegt daarmee, dat gij zelf op weg naar het
verderi zijnde, er best nog een beetje kunt nemen
op dien zelfden weg. Wij roepen u toe: wat is
u meer waard, te trouwen of bekeerd te worden?
Zoekt toch met ernst uwe bekeering, opdat gij
leven en eens ook Gode tot eer sterven moogt.

„Maar mijn vriend, of mijne vriendin is niet
zoo'n goddeloos mensch, „zegt eenigenis veront-
waardigd en derde, en dan worden opgesomd de
denken en goede eigenschappen van den jongeling
of de jonge dochter, en soms in tegenstelling
daarmede de slechte hoedanigheden van jongens
en meisjes, die leden der Gereformeerde Kerk zijn.
Gij, die zoo oppervlakkig oordeelt, meent gij wer-
kelijk die verdediging? Geloof gij waarlijk, dat
gij met een uitwendig braaf leven en met een
seker hoeveelheid levensernst in den Heere en
waardiglijk den Heere getrouw kunt zijn? Wij
keuren met u af de slechte voorbeelden, door u
aangehaald, en wenschen u toe, dat gij in innig
missagen aan u zelf u eigen fouten zult bezien;
maar wij zeggen u, dat uwe conscientie u aan-
kijngt, al gij met een zeer deugdzaam, maar
ongelovigen man of met een zeer opzinnige maar
wereldlevende vrouw uwe leven leigt.

Wij willen al de uitvluchten niet ophalen, die
gebruikt worden, om een gemengd huwelijk of
wat het worden kan, goed te praten. Wij willen
allen nog vragen: wat beweegt u toch tot een
verbinsten met iemand, die den Heere niet vreest
en Zijn Naam niet belijdt? Is het waar, dat gij
alle behangen ten offer brengt aan een oogmerk-
lijkelijg hartstocht? Meent gij, dat gij in de krin-
gen, die den Heere vrezen, geen partij voor u
vinden kunt? Laat gij u verbinden door een be-
teekend fortuin, door een schitterende positie,
door een benijdswaardige betrekking, in één
woord, door de dingen van den menschen? Bedenkt
dan wel, dat uwe huwelijk dreigt te worden een
verloochening van uwen Christus.

Jongeling, zoudt gij om een meisje met geld
uwen Jerns verloochenen willen?

Jongedochter, zoudt gij om een man, die u een
leven in weelde aanbiedt, het leven met uwen
Heiland wegstooten?

Waarlijk, zoo staan de zaken. Of gij het weten
wilt of niet, en hoeveel uitvluchten gij ook zoekt,
zoo staat het.

Het kan weten, dat er in uw hart strijd ontstaat.
Te ener zijde komt de stem op: laat los. Te an-
dere zijde de rucht: ik kan niet meer loslaten.
Mijn jeugdige vriend of vriendin, laat los in den
naam des Heeren. De gevolgen van geloofs-
behoorzaamheid zijn voor rekening van uwen God.

Officiële Berichten.

De Welc. Zeergel. heer Dr. T. Hoekstra,
van 's-Hertogenbosch, heeft de benoeming als
hoogleraar aan de Theologische School aan-
genomen.

A. DE GEUS, Syn. Sec.
De Lemmer, 29 Oct. 1913.

Kort verslag van de Vergadering
der Classis 's-Hertogenbosch, ge-
houden 16 Oct. 1913.

1. De Bummelkamp opent de vergadering,
laat zingen Ps. 86:6, leest Ps. 87 en gaat voor
in gebed.

2. De credentiebrieven worden nagesien. Alle
kerken zijn tegenwoordig, behalve die van
Helenaveen welke met kennisgeving afwezig is.
Van Eindhoven is één ouderling tegenwoordig,
daar Dr. Both door ongesteldheid verhindert is.
Helmond is vertegenwoordigd door een
primus en een secundus-afgevaardigde. Aan
laatzgenoemde, een broeder diaken, wordt
kenistement verleend.

3. Het modernisme wordt geconstitueerd: Dr.
Bummelkamp, praeses; Dr. Bronwer, assessor;
Dr. Dekker, scriba.

4. De praeses spreekt namens de Classis zijn
blijdschap er over uit, dat door het bedanken
voor de beroepen van Garmen en Zuidwilde,
de Dienaren des Woords Both en Bronwer

voor de Classis behouden bleven, en spreekt
den wensch uit, dat zij nog lang met zegen in
dese Classis mogen werkzaam zijn.

5. De notulen der vorige vergadering worden
gelesen en goedgekeurd.

6. Inkomsten stukken:

a. Een schrijven van de Classis Almkerk,
mededelende, dat zij zich genoodzaakt gesien
heeft, om op grond van Art. 79 en 80 K. O.,
br. O. te M. de vrijheid om een stichtelijk
woord te spreken te ontnemen.

Met droefheid neemt de Vergadering hiervan
kennis.

b. Een schrijven van Dr. C. L. F. van Schel-
ven namens Deput. ter behartiging van de
geestelijke belangen der Nederlanders in Duitsch-
land, om op te tekken tot meerderen steun.
Aan iedere kerk wordt een circulaire van
denselven inhoud ter hand gesteld.

c. Een schrijven van Dr. Pl. V. A., inhoudende
een verzoek om nadere regeling van eventuele
vacatuurbeurten in dese Classis door Z.Eerw. te
vervullen. Aan dit verzoek zal worden voldaan.

7. Bij de rondvraag naar Art. 41 K. O. ver-
krijgen de kerken van G. en S. advies inzake
de toepassing van de tweede trap der kerkelijke
censuur.

De kerk van Sprang deelt mede, dat zij deser
dagen mocht denken hoe zij 25 jaar
geleden terug mocht keeren tot de gehoorsaam-
heid aan Jesus, den Koning Zijner kerk. Zeer
veel wederwaardigheden troffen haar, doch de
Heere hield Zij kerk in stand.

De praeses zegt dank voor deze mededeeling,
felicitert Sprang en bidt haar verder Gods
zegen toe.

Ter sprake komt verder de onboudbare toestand
van de vergaderingsplaats te Helenaveen.

Aan de Kerkvisitatoren wordt opgedragen om,
in overleg met den consulent aldaar, dien
toestand nader te onderzoeken en overleg te
plegen en om hiervan op de eerstvolgende
classisvergadering rapport uit te brengen.

Eindhoven deelt mede dat, wanneer de Her-
vormden aldaar blijven weigeren om samen te
werken voor Chr. onderwijs, pogingen zullen
worden aangewend om in eigen boecem een
Chr. school te verkrijgen.

In aansluiting hierop deelt Venlo mede, dat
ook bij haar dezelfde gedachten leven.

De classis verneemt dit met vreugde.

Venlo vraagt, in overleg met enkele broeders
en zusters te Gennep woonachtig, of dese,
met het oog op den afstand, niet onder
Nijmegen mogen ressorteren.

De classis adviseert, dat Venlo zich hierover
in correspondentie stelle met Nijmegen en
hierover op de volgende vergadering rapport
uitbrengt. Eveneens vraagt Venlo inlichtingen
over het saamroepen der vergaderingen van de
classis, waarom dit steeds door de Kerk van
's-Hertogenbosch geschiedt en niet door alle
kerken. Na gegeven inlichtingen besluit de
classis om hierin geen verandering te brengen.

8. Namens Deput. voor hulpbehoevende
kerken wordt rapport uitgebracht door br.
Schreuders. Hieruit blijkt, dat ontvangen was
f 240 72/18 en uitgegeven f 254 50.

9. Benoemingen: de verscheidene Deputaten
die aan de beurt van afreding zijn, worden
allen geconstitueerd.

10. Dr. Hoekstra doet mededeelingen aan-
gaande den Evangelisatie-arbeid. De arbeid
breidt zich steeds uit. Vooral Heerlen roept
om voorsiening in een lokaal en een Dienaar
des Woords, waartoe Deput. ernstige pogingen
aanwenden. Ook uit Roosendaal kwamen ver-
blijvende berichten. De stand der kas elchit
dringend vermeerdering van inkomsten, waar
er een tekort aan loopende uitgaven is van f 1300.

11. Vacatuurbeurten worden geregeld. Gen-
deren en Venlo zullen zorgen voor Helmond
en 's-Gravenmoer voor Helenaveen.

12. Collecten en quota worden geind.

13. Een breede en geanimeerde bespreking
wordt gehouden over de wenschelijkheid van
uniformiteit in de vragen, te stellen bij het
afleggen van openbare belijdenis. D. V. zal
Dr. Hoekstra op de Aprilvergadering der Classis
over dit onderwerp refereren.

14. De praeses sluit de vergadering, waarna
de assessor voorgaat in dankgebed.

Namens de Classis,
H. DEKKER, Scriba.

Buitenland.

Duitsland. Uit Hamburg.

Den 6den September 11. stief na korte krank-
heid de burgemeester van Hamburg Dr. Burchard,
op 60-jarigen leeftijd. Een van de groote man-
nen van Hamburg is in hem heengegaan. Hij
was een belijder van den Christus, wien door
de Theologische faculteit van Berlijn het
doctoraat in de Godgeleerdheid *honoris causa*
verleend was. Jaren lang was hij een van de
voornaamste leiders der Hamburgsche Staats-
kerk, die echter niet verhinderen kon, dat het
ongeloof steeds stouter in die Kerk het hoofd
opstak. Menigenoed doet nu de vraag, wat zal
er van de Hamburgsche Kerk worden?

In de laatste Synode in het voorjaar ge-
houden, kwam de zaak-Heldjorn ter sprake.
Heldjorn, een ultra modern predikant, was als
herder en leeraar der Evangelische kerk van
Hamburg bevestigd, trots de vele ernstige pro-
testen, die daartegen van geloovige zijde inge-
bracht waren. Door de Synode werd een
commissie benoemd, welke over den kerkelijke
toestand beraadslagen en voorstellen tot „reform”
doen zou. De modernen hadden in die Synode
de meerderheid, en toch werd de commissie
saamgesteld uit een gelijk getal modernen en
orthodoxen. Slechts eenmaal is die commissie
vergaderd geweest, en wel onder leiding van
den overleden Dr. Burchard. Van weerszijden
sprak men onomwonden zijn gevoelen uit: Dr.
Burchard betoogde, dat door de December-
Synode van 1878 vastgesteld werd, dat de
Hamburgsche Evangelische Kerk op den grond
slag der Lutherische belijdenis staat en dat
daarom onbepaalde levensvrijheid in die Kerk
niet kan geduld worden. Maar de vergadering
bracht zelfs geen begin van oplossing van het
kerkelijke vraagstuk.

Daarna zijn de drie „Kapellengemeenten”, of
parochiën, opgetreden met de verklaring, dat
zij, nadat de predikant Heldjorn was bevestigd,
niet meer solidair wilden zijn met de predi-
kanten der Hamburgsche kerk; dat zij voortaan
bij ambtelijke handelingen zich niet meer zouden
houden aan de ordeningen der kerk; dat zij
hare ambtelijke handelingen in eigene ker-
keken zouden optekenen; dat zij die hande-
lingen zouden volvoeren zonder hietoe, gelijk
danver, eerst gemachtigd te zijn. De Kapellen-
gemeenten verklaarden ook, dat zij tot de Evan-
gelisch-Lutherische kerk van Hamburg behoorten
en zich daaruit niet zouden laten droegen. Maar
evenzeer wilden zij zich niet onderwerpen aan
de regelingen door het kerkbestuur gemaakt.

Van Orthodoxe zijde beweert men, dat dit
optreden der Kapellengemeenten voorbij
was; men had moeten afwachten wat de com-
missie door de Synode zou tot stand brengen.
Het kerkbestuur en ook de gestorven Burge-
meester poogden nu de Kapellengemeenten tot
gehoorsaamheid aan het kerkbestuur terug te
brengen. Doch het is niet gelukt. Men durfde
het toen niet aan, de predikanten der Kapel-
lengemeenten af te zetten. Al werd beloofd, dat
een zaak Heldjorn niet meer in Hamburg zou
plaats hebben; het hielp niet. In den grond
der zaak zijn de Kapellengemeenten zegevier-
ende uit den strijd gekomen; het kerkbestuur
waagde het niet, de door haar rite volbrachte
ambtelijke handelingen ongeldig te verklaren.

Ook de „Gemeinschaftsbeweging” in Hamburg
doorleefde een crisis. Velen, die met den kerk-
lijken toestand niet tevreden zijn, sloten zich
als een „Gemeinschaft” aan. Eerst stond die
gemeenschap onder leiding van den predikant
Röschmann, tegenwoordig onder die van pastor
Rubanowitch. Velen der Gemeinschaftlieden
zijn met de prediking en het optreden van laatz-
genoemden niet ingenomen. Zij scheidden zich
af en gingen afzonderlijk vergaderen. Dat dit
niet bevorderlijk is voor den bloei der Gemeen-
schapsbeweging, is te begripen.

Gemengd Nieuws.

De Synagoge te Kapernaum. In het *Journal*
de *Génève* deelt professor Lucien de Gautier mede,
dat men aan de oevers van het meer van Tiberias,
te Tell Hoem, waar men vermoedt dat het oude
Kapernaum heeft gelegen, de betrekkelijk in goeden
staat gebleven overblijfselen heeft gevonden van
een zeer schoone en bijna wederig gebouwde
synagoge. Het schijnt, dat dit gebouw door een
aardbeving is verwoest; de muren en zuilen zijn
omvergeworpen, maar al de bouwstoffen liggen
nog op hun plaats, en zijn zoo gaaf, dat men aan
een volkomen wederopbouw zou kunnen gaan
denken. De onderdelen van de bouwde wijzen
als vermoedelijk datum aan de eerste tijden van
het Romeinse keizerrijk. De treden van het
bordes, dat naar den ingang leidt, zijn nog vol-
maakt onbeschadigd. „Wij mogen de veronder-
stelling wagen”, zegt Prof. Gautier, „dat dese
treden voor ongeveer negentien eeuwen door Jesus
en zijn leerlingen zijn beklommen”. Inderdaad, de
te Tell Hoem teruggevonden synagoge schijnt die
te zijn, van welke de Evangelisten (Marc. 1: 23—
27; Luc. 7: 1—10) melding maken en die de
Romeinse hoofden van het garnizoen aldaar
op zijn kosten heeft laten bouwen.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.
XXVII.

WAT DE TIJD BRACHT.

De tijden gingen en met de nieuwe kwam
grootte verandering, die zeker veelal geen
verbetering was.

De dertigjarige oorlog had nu heel Duitsch-
land in vuur en vlam gezet. De Roomsche
machten beproefden al het mogelijke om het
Protestantisme te smaken en hun eigen gesag
te vergrooten. De vorsten en volken die de
Hervorming waren trouw gebleven, werden
sich met alle macht tegen hun belagers. 't Werde
algemeen krijg tusschen de burgers van het-
zelfde land, en niemand gaf kamp. De koning
van het toen machtige Denemarke, kwam
zijn bedreigden, Protestantischen geloofsgenooten
te hulp, doch moest het afleggen tegen de
Keizerlijk Beierische troepen, onder veldheeren
als Wallenstein en Tilly.

Ontzettende gruwelen werden in desen oorlog
gepleegd. Bekend is het „bloedbad van Maagden-
burg”, aangericht door Tilly. Ware de edele
koning van Zweden, Gustaaf Adolf, niet eindelijk
ter hulpte gesnel, dan zouden Gereformeerden
en Lutherischen menscheelkerwijs uit heel
Duitschland zijn gejaagd. Maar God verwekte
hem als redder, al offerde hij voor de goede
zaak in 1632 bij Lützen zijn leven.

In datzelfde jaar overleed te Ments een
andere vorst, dien we reeds vroeger leerden
kennen. 't Was Frederik V, de keurvorst van
de Palts. Slechts 36 jaar was hij oud, toen hij
zijn leven, zoo rijk aan wijsheid en teleur-
stelling, besloot.

Teleurstelling, — wel mocht hij daarvan
spreken en zich de woorden van den psalm-
dichter herinneren:

Vest op prinszen geen betrouwen,
Zoudt ge uw hoop op menschen bouwen?

Zijn schoonvader, Jacobus van Engeland, had
hem in de steek gelaten. Zijn geloofsgenooten
onder de Duitse vorsten hadden toegesien,
toen hem zijn land werd ontrouwd. Slechts enkelen
hadden voor hem het zwaard getrokken, doch
ze bleken tegen de overmacht niet bestand.
Spijt al zijn pogen, had koning Frederik zijn
Palts verloren en tegelijk zijn waardigheid van
keurvorst. En hij die eens de koningskroon had
gedragen, was uit heel zijn gebied ontzet, en
zag nu zijn vijanden heerschen.

Voor vele trouwe dienaars des Heeren in de
Palts waren nu kwade dagen aangebroken.
Was de Palts al reeds bijna een eeuw door
het licht der Hervorming bestraald geweest, nu
had zij, inplaats van een Gereformeerden
Roomschen vorst, een Maximilian van Beieren
was vast besloten, dat het Pausdom weer heer-
schen zou. Welke middelen dienen moesten om
het soever te brengen, hoorden we reeds. 't Was
of geloof of vaderland prijgven — en menigen
deed liever het eerste dan het laatste. Vele
anderen, die de waardigheid trouw bleven, moes-
ten binnen een bepaalden tijd de Palts verlaten.
Veel verkochten zij huis, grond en have, en
zoekten een toevlucht in een Protestantisch land.
Doch dikwijls kostte het groote moeite daar
werk en brood te vinden, vooral zo lang er
niet een vreeselijke oorlog woedde. Enkele,
die hun geloof niet verloochenden, gelukte het
aan de waaksamheid der priesters te ontkomen.

Ook voor Jonker Otto was een nieuwe tijd
aangebroken; of het een betere was sullen we zien.

Na veel beraad was hij het met zijn moeder,
met oom Koenraad en met den leeraar eens
geworden, dat 't het best zou zijn, zoo Otto als
opvolger zijns vaders zich op Rothenfels metter-
wege vestigde. Dan was er nog de meente kans,
dat alles op den ouden voet zou voortgaan. De
gravin kon bij haar soon inwonen, en dese kon,
als hij zelf tegenwoordig was, zijn onderdanen
veel beter beschermen dan op andere wijze, en
evenzoo zijn eigen belangen.

Het zal den lezer wellicht bevreemden als
wij zeggen, dat enkele weken na het nemen
van dit besluit, onze vriend Otto zich weder